

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
חמשה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

שולחן המשנה לשולחן הבין מגזרי בנושא ילדים ונוער בסיכון בעת משבר הקורונה

סיכום ביניים, המלצות ודרכי פעולה להמשך

יוני, 2020

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

רקע

השולחן העגול במשרד ראש הממשלה הוקם ביולי 2008 בעקבות תפיסה שגובשה במשרד ראש הממשלה לאחר מלחמת לבנון השנייה, וכחלק מתהליך הפקת הלקחים שבוצע אחריה. השולחן הוקם בהתאם להחלטת ממשלה מס' 3190 "ייחסי הממשלה, החברה האזרחית והמגזר העסקי התורם להשגת מטרות ציבוריות", כפלטפורמה לאומית, בין מגזרית, לכינון וניהול שיח בין שלושת המגזרים, המיוצגים בו באופן שווה.

השולחן עוסק בגיבוש ויישום מדיניות בנושאי רוחב – בין משרדיים ובין מגזריים, ברגולציה הנוגעת לארגוני המגזר השלישי, ביחסים הבין מגזריים ובנושאים המצויים בליבת העשייה של הממשלה ובכל נושא לגביו קיים ערך מוסף הנובע משיתוף הפעולה בין המגזרים.

עם פרוץ משבר הקורונה, התכנס השולחן העגול במשרד ראש הממשלה לדיון משותף עם ארגוני המגזר השלישי, בנושא צרכים חברתיים שעולים בעקבות המשבר וצרכיהן של עמותות בתקופה זו. בעקבות פניית המועצה לשלום הילד לראש המל"ל, ופניה של משרד המשפטים אל מנהלת היחידה לשיתופי פעולה בין מגזריים, החליט משרד ראש הממשלה להקים שולחן משנה לשולחן העגול שיעסוק באתגרים הניצבים בפני ילדים ונוער במצבי סיכון ומצוקה בעקבות המצב, בצרכים החברתיים בעניינים ובמענים אפשריים.

להשלמת התמונה יצוין, כי במקביל לשולחן המשנה בנושא ילדים ונוער בסיכון, הוקמו שולחנות משנה לאוכלוסיות נוספות המצריכות קשב מיוחד ובהן אנשים עם מוגבלויות, נשים, צעירים בסיכון, אזרחים ותיקים ועוד.

כבר עתה נוכל לומר, כי משבר הקורונה הוביל לאתגרים רבים שנוגעים לילדים ובני נוער בסיכון. בשלב ראשון היה צורך להפנות זרקור לאוכלוסייה פגיעה זו, שלא היתה הנפגעת הישירה העיקרית מנגיף הקורונה (כמו אוכלוסיית הקשישים למשל), אך לחלוטין היתה נפגעת עקיפה בשל ההגבלות השונות שהוטלו בעטיו. הקמת שולחן משנה ייעודי לכך, והרכבו הבין משרדי ובין מגזרי, היוו פלטפורמה יעילה, מקצועית ואפקטיבית לקבלת תמונה רחבה, זיהוי סוגיות לטיפול וקידום מענים אפשריים.

מסמך זה מבקש לייצר תשתית מובנית וסדורה, על סמך הניסיון שנצבר, לטיפול במשברים אפשריים עתידיים, כמו גם מענים לסוגיות הדורשות שותפות בין משרדית ובין מגזרית בזמן שגרה. המסמך יתאר את תהליכי עבודת שולחן המשנה, יציג את הצרכים שזוהו והנושאים שטופלו ולבסוף ירכז את התובנות החשובות של חברי השולחן שנאספו בעת הטיפול במשבר ובשלב המעבר ל"שגרת חירום".

מסמך זה נכתב על ידי מובילות השולחן, עו"ד מיכל גולד, מתאמת בין משרדית למניעת עבריינות נוער, מצד הממשלה ועו"ד ורד וינדמן, מנכ"לית המועצה לשלום הילד, מצד חברה האזרחית.

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

חברי שולחן המשנה:

מגזר שלישי / אחר		ממשלה		
משרד / ארגון		משרד / ארגון		
ורד וינדמן מובילה שותפה לצוות	המועצה לשלום הילד	מיכל גולד מובילה שותפה לצוות	משרד המשפטים	
ענבל ברק	איגוד העובדים הסוציאליים	לירית סרפוס	משרד ראש הממשלה	
יואב בוקעי	אשלים גוינט	טלל דולב		
תמר מורג	האוניברסיטה העברית	נטע אלגבסי		
לירון אשל	המועצה לשלום הילד	חווה לוי	משרד הרווחה	
אסא בן יוסף	המרכז לשלטון מקומי	אודיה איפרגן		
שמעון סיאני	ידידים	יחיאלה ארבל		
ירון בראון	ילדים בסיכוי	רקפת בן גיא		
לימור לב	יעדים לצפון	ורד רוטפוגל		
מריה רבינוביץ'	מרכז המחקר והמידע של הכנסת	רחל איגר		
סשה צ'רניבסקי	נציבות הפליטים של האו"ם	שרון קינן		
ענבל דור קרב	עלם	בטי חנן		התכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון 360
		רינת ויגלר		
רועי חימרי		אחיה קמארה		משרד החינוך
חליל חומידי		יפעת קלמרו		
טלי חלף		אינה זלצמן		
מיכל אברה סמואל		עמותת אור שלום	חיים מויאל	
מנואל כץ		עמותת פידל	עינב לוק	
ירון מנדלסון		עמותת גושן	יוכי סימן טוב	

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

סתיו רוה	פורום ארגוני הפסיכולוגיה	אילנה נולמן	משרד המשפטים
רוני מלכאי	פורום כפרי הנוער	בלה רדונסקי	
ליאורה פרופר	תובנות בחינוך	סימה חדד	
שירן רייכנברג	קליניקה באוניברסיטה העברית	נעה רוזנפלד	
ענבר כהן	קליניקה במכללה למנהל	יפעת רווה	
זיו לידרור	קליניקה במרכז הבינתחומי הרצליה	דפנה פינקלשטיין	
נגה קרן	קרן אריסון	רחל דניאלי	
רננה לוי	קרן שוסטרמן	ליאת יעקובוביץ	
טליה חורב	פורום הקרנות	רחלי ירדן	
סיגל יניב פלר	JFN	הילה טנא-גלעד	
טל ארזי	מכון מאיירס-ברוקדייל	אושרת שוהם	
אמיר קאשי	המרכז לשלטון המקומי	נילי פינקלשטיין	
שושי פרידמן-סומך			
רחלי שטרן			
אנה לרנר			המשרד לביטחון פנים
טלי יוגב			
שרה כהן			משרד העליה והקליטה
יורם ביטון			פיקוד העורף
אהרון דגן			משטרת ישראל
דב מאיר ברקוביץ			
יעל שמחאי			רשות חירום לאומית
ניר מולכו			

א. תהליך העבודה

1. **כללי** - עבודת השולחן כללה מפגשי מליאה, מפגשים של צוותי עבודה שהוקמו, מפגשים אד הוק אגב סוגיות מסוימות ושיחות פרטניות של מובילות השולחן עם חברי שולחן רלבנטיים. המפגשים התקיימו באופן מקוון (בזום). שיטת העבודה המגוונת סייעה לזהות סוגיות ממוקדות שדורשות מענה וטופלו, כפי שיפורט בהמשך. מעת לעת הצטרפו לשולחן חברים נוספים אשר ביקשו לקחת חלק בעבודת השולחן. השותפות הבין משרדית והבין מגזרית אפשרה לקבל נקודת מבט רחבה, מקיפה וייחודית לגבי האתגרים והמענים לילדים ולבני הנוער בסיכון בעת המשבר. הנכונות, הזמינות והשותפות של כלל חברי השולחן, על אף מצב החירום, היא שאפשרה לזהות אתגרים, להצביע על צרכים ולקדם מענים בתחומים מסוימים.

2. **שלב ראשון – מיפוי הצרכים והאתגרים הנוגעים לילדים ונוער בסיכון בתקופת משבר הקורונה**: עוד בטרם המפגש הראשון של שולחן המשנה, נערך על ידי מובילות השולחן מיפוי צרכים ראשוני, אשר הופץ כבסיס לדיון. בדיוני השולחן עלה, כי הצרכים והאתגרים הנוגעים לילדים ונוער בסיכון בתקופת משבר הקורונה, נובעים מכמה גורמים ובהם: ההוראות בעניין בידוד; צמצום כוח אדם של עובדים חיוניים בתחום הילדים והנוער בסיכון; צמצום המענים הניתנים בקהילה בזמן שגרה; צמצום היכולת לאתר ולזהות ילדים ונוער בסיכון ולסייע להם; צמצום האפשרות לחקירת ילדים ללא ידיעת הוריהם בנסיבות בהן התעורר חשש שנפגעו מעבירות מין או אלימות בבית; מעבר לקשר מקוון כקשר עיקרי ללמידה, טיפול וקשר עם המשפחה והקהילה; אתגרים במסגרות חוץ ביתיות; מחסור בצרכים בסיסיים ועוד. **טבלה המפרטת את מיפוי הצרכים, מצ"ב כנספח א.**

3. **שלב שני – הפצת שאלון לציבור הרחב לשם קבלת תמונת מצב עדכנית לגבי תכניות לילדים ונוער בסיכון שנסגרו עקב משבר הקורונה**: אחד האתגרים שעלו בשולחן נגע לצמצום דרסטי של תכניות לילדים ונוער עקב משבר הקורונה. על מנת להבין באילו תכניות מדובר ולנתח את הסיבות לצמצום, הופץ שאלון לציבור הרחב, עליו ענו כ- 140 משיבים. כאשר עלה צורך להעמיק את ההבנה בנושאים שהועלו בשאלון, יצרו מובילות השולחן קשר עם המשיבים. ניתוח התשובות סייע לזהות את כיווני הפעולה הנדרשים. **השאלון שהופץ, מצ"ב כנספח ב.**

4. **שלב שלישי – חלוקה לצוותי עבודה**: בתום מיפוי כלל הצרכים והאתגרים, נערכה הבחנה בין סוגיות רוחביות הרלבנטיות גם לאוכלוסיות נוספות, תוך שימת לב למאפיינים הייחודיים של ילדים ובני נוער בסיכון (כגון סיוע בצרכים קיומיים), לבין סוגיות הייחודיות לאוכלוסיה זו (כגון איתור וזיהוי ילדים בסיכון בתקופת סגר), לגביהן הוקמו צוותי עבודה ייעודיים.

5. **שלב רביעי – טיפול בסוגיות ממוקדות שזוהו בדיוני השולחן**: שולחן המשנה זיהה סוגיות רבות הדורשות מענה, פיתוח או חשיבה. מטבע הדברים לא ניתן היה לטפל בכלל הדברים,

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

ועל כן נבחרו סוגיות ממוקדות, שזוהו כסוגיות רוחב המשפיעות על חלק גדול של אוכלוסיית הילדים והנוער בסיכון.

6. **שלב חמישי (השלב הנוכחי) - איסוף תובנות לקראת המעבר ל"שגרת חירום"**: נוכח החזרה המדורגת לשגרה והמעבר ל"שגרת חירום", הוקדשו שתי ישיבות מליאה, לאיסוף תובנות בנוגע לנושאים הבאים: מענים שצריכים להינתן גם בזמן חירום / סגר; מענים שיש צורך לפתח; מענים שיש להסב מהקהילה לבתים בזמן חירום / סגר; התאמות נדרשות לאוכלוסיות ייחודיות; מענים שעדיין לא חזרו באופן מלא בשל ההגבלות שטרם הוסרו; אופן עבודת שולחן המשנה. איסוף התובנות נועד על מנת להביאן במרוכז למשרד ראש הממשלה, אשר אחראי על השולחן העגול ושולחנות המשנה, במטרה שאלו יעמדו בפני מקבלי החלטות, בין אם לצורך התמודדות עם מצב חירום נוסף ובין אם לטובת ימי שגרה. יצוין, כי בישיבות אלה עלתה בקשה מחברי השולחן להמשיך את עבודתו לתקופה נוספת.
7. **שלב שישי (שלב עתידי) – התווית המשך עבודת השולחן בסוגיות נבחרות וחלוקה לצוותי עבודה בהתאם.**

ב. נושאים שקודמו באמצעות שולחן המשנה

כאמור לעיל, במהלך עבודת השולחן זוהו סוגיות ממוקדות לטיפול ולהלן נפרט אותן ואת הנעשה לגביהן.

8. **החזרת שירותים חברתיים שצומצמו או נסגרו בעקבות משבר הקורונה**: מדיוני השולחן ומניתוח נתוני השאלונים שהופצו, עלה כי שירותים חברתיים רבים לילדים ונוער בסיכון צומצמו או אף נסגרו בעקבות המשבר. בהקשר זה פעל השולחן בגזרות הבאות:

✓ החרגת עובדים חיוניים לטיפול בילדים ונוער בסיכון ברשויות המקומיות – ביום 6.4.20 פנו מובילות שולחן המשנה למשרד האוצר בבקשה לתקן את תקש"ח (הגבלת מספר העובדים במקומות עבודה לשם צמצום התפשטות נגיף הקורונה החדש), התש"ף-2020, כך שעובדים סוציאליים, פסיכולוגים חינוכיים ועובדי קידום הנוער יוחרגו ממכסת העובדים המותרת ברשויות המקומיות, על מנת שניתן יהיה להבטיח את חזרתם לעבודה. זאת לאחר שבדיוני השולחן ובנתונים שנאספו עלה כי כמחצית מעובדים חיוניים אלה הוצאו לחופשה, באופן אשר פגע בעבודת האיתור והטיפול בילדים ובני נוער בסיכון, לרבות סיכון בתוך ביתם, וכן בעבודה טיפולית שיכולה למנוע הסלמה במצבי הסיכון והמצוקה. **בקשה זו התקבלה והתקנות תוקנו בהתאם.**

✓ הטמעת תיקון התקש"ח בשטח – ביום 19.4.20 לאחר שהתברר בשולחן המשנה כי, הלכה למעשה, לא כל העובדים הוחזרו לעבודתם, ולבקשת מובילות השולחן, הוציא משרד הפנים הבהרה לרשויות המקומיות באשר לרשימת המשרות

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

שהוחרגו ומשמעות ההחלטה שנועדה להבטיח את המשך מתן מלוא שירותי הרווחה והשירותים החברתיים והסוציאליים בפרט בתקופה מורכבת זו.

✓ פניה למנכ"ל משרד הרווחה בנוגע לתכניות שצומצמו או נסגרו – ביום 19.4.20 פנה שולחן המשנה למנכ"ל משרד הרווחה והצביע על מספר תחומים בהם צמצום התכניות מעלה דאגה גדולה במיוחד, שהותרת המצב על כנו עלולה להסב נזק קשה לילדים ובני נוער, שאף עלול להיות בלתי הפיך. **רוב התחומים קיבלו מענה בחוזר מנכ"ל "היערכות שירותי הרווחה להתמודדות עם נגיף הקורונה", מס' 15 שהופץ ביום 20.4.20.** פניית השולחן בנושא מצ"ב כנספח ג.

✓ החרגת עובדים סוציאליים במשרדי הממשלה – ביום 23.4.20 פנה שולחן המשנה אל נציב שירות המדינה ואל הממונה על השכר בבקשה להחזרת העובדים הסוציאליים **במשרד הרווחה** לעבודתם, כלומר עובדי מטה, מנהלי תחומים והעובדים הסוציאליים האחראים על מתן שירותים ישירות על ידי משרד הרווחה. מדיוני השולחן עלה כי השבת השירותים החיוניים, כאמור לעיל, אינה מספקת מענה מלא לטיפול בילדים ונוער בסיכון בשל העדר ליווי צמוד והנחיה של העובדים "בשטח", מצד גורמי הניהול והפיקוח במשרד הרווחה. זאת לאחר שרבים מהם הוצאו לחופשה במסגרת תקנות ההגבלה. כן התברר שישנם עובדים סוציאליים נוספים במשרד הרווחה שהוצאו לחופשה, על אף היותם אחראיים על מתן שירותים חיוניים, אשר ניתנים ישירות על ידי משרד הרווחה (ולא באמצעות הרשויות המקומיות). כך למשל, בשירות המבחן לנוער הוצאו לחופשה 70% מהעובדים. **בקשה זו להחזרת העובדים התקבלה והתקנות תוקנו בהתאם ואף הוחרגו העובדים הסוציאליים בכלל משרדי הממשלה.** הפניה בנושא מצ"ב כנספח ד.

✓ החזרת מסגרות חינוך לילדים ונוער נושר בסיכון – ביום 30.4.20 פנה שולחן המשנה אל מנכ"ל משרד החינוך ומשרד הבריאות בבקשה לכלול, כבר בשלבים הראשונים של מתווה החזרה המדורגת ללמידה, את המענים לילדים ונוער בסיכון, המספקים לבני נוער נושר או בסכנת נשירה, מענים לימודיים, מקצועיים ורגשיים טיפוליים. זאת כיוון שבהעדר פעילות פיזית מלאה של מסגרות אלה, עלתה דאגה ממשית, כי המאמץ הממושך להוצאת בני נוער אלה ממצבי הסיכון ירד לטמיון וכי הקשר הלימודי והטיפולי שנבנה במאמץ לאורך השנים יפגע. בנוסף, עלה החשש, כי הקשר המקוון, שנשמר עם חלק מבני הנוער, רלבנטי בצורה מוגבלת בלבד ואינו מספק את כלל המענים הנדרשים על מנת להוציאם ממצב הסיכון בו הם מצויים. **בקשה זו התקבלה וצו בריאות העם (נגיף הקורונה**

החדש) (הגבלת פעילות מוסדות חינוך) (הוראת שעה), תש"ף - 2020 תוקן בהתאם. הפניה בנושא מצ"ב כנספח ה.

9. **חיזוק הממשק בין השיטור לבין עובדי נוער:** בעקבות השיח המשותף והבין מגזרי שהתקיים בשולחן, עלה כי על אף ההגבלות, ישנם בני נוער בסיכון, אשר ממשיכים לשהות במרחב הציבורי נוכח מצבם הסיכוני. הנושא נדון במליאת השולחן ובצוות שיועד לכך, ואל נציגי המשטרה הועברה רשימה של אנשי קשר של עובדי קידום נוער במשרד החינוך, בחלוקה לפי מחוזות, שיוכלו לסייע במפגש עם בני הנוער ולהבטיח תשומת לב וצמצום מצבי סיכון תוך מניעת הסלמה אפשרית במפגש בין בני הנוער לגורמי אכיפת החוק.

10. **סיוע בצרכים קיומיים:** עוד סייע השולחן הבין מגזרי בנושא צרכים קיומיים ופעל, לצורך כך, בשני צירים עיקריים. האחד, ריכוז צרכים לתווי מזון ו/או סלי מזון למשפחות של ילדים ונוער, אשר זהו על ידי גורמי המקצוע כזקוקות לסיוע אך אינן עומדות בקריטריונים שנקבעו לחלוקה. לדוגמא, ילדים ובני נוער, אשר מוכרים למערכות המדינה (שירות מבחן, משרד החינוך) אך אינם מוכרים למחלקות הרווחה ברשות המקומית במקום מגוריהם, דרכה ניתן הסיוע האמור. שולחן המשנה הציף את הצרכים ודאג למתן סיוע לילדים ובני נוער אלה. השני, ריכוז צרכים לצורך קיום קשר מקוון – מעבודת שולחן המשנה עלה, כי בעקבות המצב, הפך הקשר המקוון לקשר עיקרי בתחומים שונים ובהם: למידה; טיפול; כלי לאיתור וזיהוי מצוקות, מצבי סיכון ופגיעה; קשר של ילדים ובני נוער במסגרות חוץ ביתיות עם משפחותיהם ועם הקהילה ובמקרים מסוימים גם השתתפות בדיוני בית משפט בעניינם. ואולם, לרבים מהילדים ובני הנוער בסיכון אין את האמצעים לקשר מקוון והעדר זה פוגע בהם בתחומים אלה. שולחן המשנה הציף את הצרכים גם בהקשר הזה, וסייע במיפוי הן של הילדים והנוער הזקוקים למענה והן של יוזמות שונות בנושא.

ג. תובנות

דיוני השולחן האחרונים, הוקדשו לאיסוף תובנות מחברי השולחן באשר למה שכבר ניתן ללמוד מתקופת המשבר עד כה, ולגיבוש המלצות במבט צופה פני עתיד. להלן נביא את עיקרי הדברים, באשר לצורך בהשאת השירותים והמענים לילדים ונוער בסיכון פעילים גם בזמן חירום או סגר; באשר לאתגרים וסוגיות ייחודיות שעלו בתקופת משבר הקורונה; באשר למענים שיש לפתח; ותובנות לגבי עבודת שולחן המשנה.

11. השאת כלל השירותים והמענים לילדים ונוער בסיכון גם בזמן חירום/ סגר –

כאמור לעיל, אחד האתגרים המרכזיים אותם זיהה שולחן המשנה היה צמצום דרסטי של מענים ומסגרות לילדים ונוער בסיכון. הגורמים לצמצום האמור היו רבים, ונבעו משילוב של הגבלת מספר עובדים במקום עבודה והוצאת עובדים חיוניים בתחומים אלה לחופשה;

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

חוזרי מנכ"ל או הנחיות של משרדי ממשלה; הוראות בדבר הגבלת פעילות; הוראות בדבר הגבלת פעילות במוסדות לימוד; פגיעה כלכלית בפעילות ארגוני חברה אזרחית המעניקים שירותים לילדים ונוער בסיכון, ועוד. חלק מהמענים והמסגרות הוחרגו בתקנות והמשיכו לפעול; חלק מהמענים עברו לפעילות מקוונת; ומענים אחרים הופסקו או נסגרו לגמרי.

חברי שולחן המשנה סבורים, כי כלל המענים הניתנים לילדים ולבני נוער בסיכון חייבים להמשיך להינתן גם בעת סגר, ולעתים אף ביתר שאת. הטלת מגבלות על התנועה, המתח הנלווה למצב החירום, והשינוי המובנה מהשגרה המוכרת, כל אלה אך מעצימים את מצבי הסיכון ומגבירים את הצורך בליווי ומענה מקצועי ורציף למניעת הסלמה והסבת נזק שלא ניתן יהיה לתקן בעת החזרה לשגרה.

מובן הוא, כי לא ניתן בהכרח להורות על הותרת כלל המסגרות והפעילויות כמות שהן, גם במצבי חירום או סכנה. על כן נבקש להצביע על **מספר קווים מנחים ועקרונות שיש לתת עליהם את הדעת:**

- א. קשר וליווי של אנשי המקצוע עם ילדים ובני נוער חייב להישמר – גם במצב שבו לא ניתן להמשיך לספק את השירותים באופן פיזי או מלא, יש לוודא כי הקשר והליווי של אנשי המקצוע עם ילדים ובני נוער בסיכון, נשמר. הדבר חשוב במיוחד לשמירה על יחסי האמון (שאינם נבנים בקלות) בין אוכלוסייה פגיעה ורגישה זו לבין אנשי המקצוע; לקיום רצף טיפולי ומניעת קטיעת תהליכים טיפוליים באיבם; למתן מענה לצרכים טיפוליים והגנתיים, אשר גדלים בתקופת החירום; וליכולת לזהות ולאחר מצוקות או מצבי סיכון, אשר נפגעת במצבי סגר ומגבלות. מדיוני השולחן עלה כי איתור מאוחר של מצבי סיכון, אכן הוביל להחרפה במצבם של הילדים ובני הנוער. מאידך תואר כי במקרים בהם הקשר נמשך, אנשי הטיפול הצליחו לשמר תפקוד ולמנוע הידרדרות.
 - ב. ליווי, הדרכה ותמיכה בהורים ובני משפחה של פעוטות, ילדים ובני נוער בסיכון – תכניות קהילתיות שונות, נועדו לאפשר טיפול הוליסטי בילדים בסביבתם הטבעית, במסגרת משפחתם בקהילה, לצד מענה הדרכתי למשפחות והן מהוות מקור תמיכה והגנה קריטיים לפעוטות, ילדים ובני נוער בסיכון.¹ חשיבות השירותים, בטיפול בילדים, ליווי המשפחות, הדרכת ההורים והתמיכה הקהילתית, הניתנים במסגרות ובתכניות אלה בעת שגרה, מתעצמת בעת חירום. שכן, מצבי הלחץ גוברים, המצוקות מתעצמות, והעדר מענה ותמיכה מספקים עלול להוביל לפגיעה קשה בילדים בסיכון ולחזרה למצב סיכון גבוה, שאותו נועדו תכניות ומסגרות אלה למנוע.
- נוסף על אלה, יש לתת את הדעת על שירותי תמיכה במשפחות שילדיהם (בכל הגילאים) שוהים בשגרה מחוץ לביתם במשך ימים שלמים או מרבית שעות היממה וחזרו לביתם

¹ בדיוני השולחן עלו מספר דוגמאות לתכניות או מענים מסוג זה שצומצמו בעת משבר הקורונה, ובהן מעונות יום רב תכליתיים, ראשית ומעטפת רכה לפעוטות; תכנית משפחות, גילית, מסיכון לסיכוי לילדי גן ובי"ס יסודי; מרכזי הורים ילדים ונתיבים להורות, מיזם מפגש, פנימה וקדם משפחות לכלל הגילאים.

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

בעקבות המצב לשעות רבות יותר. כדוגמה לכך ניתן לציין את מעונות היום הרב תכליתיים ואת מעונות היום, בהם שוהים, על פי חוק, פעוטות בסיכון, שבאחת נקטע רצף הטיפול שלהם במסגרת, וזאת במהלך שנות חייהם הראשונות והקריטיות להתפתחותם.

בנוסף להיבטים הטיפוליים, חשוב גם להתבונן באופן רחב על מצבי החיים של המשפחה וצרכיה ולייצר מנגנונים לעזרה ושיקום על מנת לאפשר לה לתפקד כמשפחה מיטיבה.

ג. העדפת מפגש טיפולי ישיר (תוך נקיטת אמצעי מיגון) על פני קשר מקוון עם ילדים ובני נוער בסיכון – ישנם מאפיינים כמו גיל הילדים ו/או אופי מצבי הסיכון אשר מחייבים ככלל קשר פיזי. זאת, נוכח העובדה שרלבנטיות הקשר המקוון איתם מוגבלת, מבחינת האפקטיביות שלו ולעתים אף ההיתכנות שלו. כך למשל, ביחס לפעוטות וילדים צעירים בסיכון (אם כי אין משמעות הדבר שאין ערך לניהול קשר מקוון עם הוריהם של פעוטות וילדים אלה), וכך למשל ביחס לבני נוער שנשרו ממסגרות החינוך הפורמליות.

לבסוף, חשוב לציין את המענים המשמשים תמיכה ומפלט מחיי רחוב, שודאי אינם יכולים להינתן באופן מקוון ונעמוד עליהם בהמשך בהרחבה. כאמור, לא כל סוגי המענים שמנינו בסעיף זה הוחרגו בתקנות. חברי שולחן המשנה סבורים, כי יש חשיבות רבה בהמשך פעילותם של מענים מעין אלה (תוך נקיטת אמצעי מיגון), ובמקרי הצורך שימוש בפתרונות יצירתיים, כגון קבוצות קטנות לסירוגין, או מתן מענה פרונטלי ראשוני, לצד ליווי צמוד באופן מקוון.

ד. שימור שירותי איתור וזיהוי ילדים בסיכון – אחד מאתגרי התקופה המשמעותיים ביותר היה צמצום היכולת לאתר ולזהות ילדים ונוער הנמצאים בסיכון, בעיקר סיכון הנשקף להם בביתם שלהם, במצב של חירום או סגר. המגבלות שהוטלו, והעדר מסגרות חינוכיות ונקודת מבט חיצונית המשמשת כבקרה, העלו חשש כבד ליכולת לזהות מצבים אלה. לפיכך, חיוני לשמר את שירותי האיתור, הזיהוי והסיוע, ובכלל זה את שירותי העובדים הסוציאליים, הפסיכולוגים החינוכיים ויועצות בית הספר.

ה. שימור המסגרות המעניקות תמיכה והמשמשות מפלט מחיי רחוב – על אף ההגבלות על היציאה למרחב הציבורי, ואולי דווקא בעטיין, חובה לשמר את פעילותן של מסגרות תומכות לבני נוער בקצה רצף הסיכון, אשר נועדו להוציאם ממעגל הפגיעה ולמזער את גורמי הסיכון, בהם הם מצויים. מסגרות אלה מספקות מענה ראשוני ומפלט מחיי רחוב, ולעתים אף מענה בסיסי כגון מתן ארוחות, מקום למנוחה ומקלחת.²

ו. מענה ראשוני לבני נוער ברחוב - דווקא בעת משבר, בה ההגבלות על המרחב הציבורי רבות, נודעת חשיבות יתרה למתן מענה של גורמי מקצוע לבני הנוער, אשר נמצאים

² בדיוני השולחן עלו מספר דוגמאות למסגרות או תכניות אלה כגון מרכזי עד"י, מרכזי הל"ב, בתים חמים, מרכזי יש מצ"ב ותכנית להב"ה.

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

ברחובות חרף ההגבלות, למתן הסבר והדרכה על חשיבות ההקפדה על ההוראות, כמו גם איתור וזיהוי מצבי מצוקה שדורשים התערבות.

ז. שמירה על קיום שירותי חינוך ותמיכה לילדים להורים חסרי מעמד – מדובר בקבוצת סיכון של ילדים, שמסיבות שונות אינם מוכרים כילדים בסיכון, ושעצם סגירת מסגרות החינוך, בהן הם שוהים בשיגרה, עלולה להעמידם בסיכון, בפרט בהיעדר מעטפת זכויות סוציאליות.

ח. שמירה על מענים לימודיים וטיפוליים לבני נוער אשר נשרו ממסגרות החינוך – מדובר בבני נוער בסיכון, אשר נשרו מכל מסגרות החינוך הפורמאליות, ועל כן הקשר המקוון איתם מתאפשר במידה מוגבלת. בשל הרלבנטיות המוגבלת של קשר מקוון עם נערים אלה עולה דאגה ממשית לפגיעה בקשר הטיפולי שנבנה במאמץ לאורך השנים באופן שעלול להביא להידרדרות במצבם.

ט. שימור מענים לתמיכה וסיוע לבני נוער המתמודד עם קשיים ומצוקות על רקע הזהות המגדרית, מינית או דתית – מדובר בבני נוער שחשופים לאלימות חברתית, ולעתים אף מצויים בסכנה לפגיעה עצמית. חלקם נעדרי עורף משפחתי על רקע עזיבת הדת, הזהות המגדרית או הנטייה המינית.

12. אתגרים וסוגיות ייחודיות שעלו בתקופת משבר הקורונה ולא באו על פתרונם באופן מלא

במהלך משבר הקורונה עלו מספר אתגרים וסוגיות ייחודיות, שלא באו על פתרונם באופן מלא, ולא מן הנמנע שבמקרה של התפרצות נוספת, יעלו שוב. רובם נוגעים למסגרות חוץ ביתיות או למענים בקהילה לאוכלוסיות ייחודיות. על כן, נדרש לתת עליהם את הדעת כבר כעת, ולכלל הפחות לגבש **קווים מנחים** בעניינם, אשר ניתן יהיה לבחון בעת חירום, אם חלילה יפרוץ שוב משבר דומה. עוד נציע, כי תגובת **פלטפורמה מובנית להיוועצות מקצועית בזמן אמת**, תוך התחשבות במאפייני האוכלוסיה ואופי המענים. לשם ההדגמה נציין שתיים מסוגיות אלה:

א. קליטת ילדים או בני נוער בסיכון למסגרות חוץ ביתיות בתקופת הקורונה – החשש מהדבקה במקומות, בהם גרים יחד מספר רב של ילדים או בני נוער, הוביל את המסגרות החוץ ביתיות להורות על בידודם של בני נוער עם חזרתם למסגרת או הגעתם אליה. הרקע להגעתם של ילדים ונוער למסגרות חוץ ביתיות הוא קשה ואף חירומי. החובה לשהות בנפרד משאר הילדים עלולה להיות טראומטית ואף להקשות על תהליך ההתערות של הילד במסגרת בהמשך. יתרה מכך, כאשר מדובר במסגרות קטנות, אשר אינן כוללות מקום בו ניתן להחזיק ילדים או בני נוער בבידוד, משמעות הדבר היתה שלא ניתן היה לקלוט ילדים או בני נוער חדשים למסגרות אלה, על כל המשתמע מכך. אחת ההצעות שעלו בהקשר זה היתה עריכת בדיקה לילדים או בני נוער שמגיעים מהקהילה, כדי למנוע שהיה בבידוד ללא צורך, או לפחות כדי לצמצם את השהות

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
חמשה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

בהפרדה, ככל הניתן. מסיבות שונות, ביניהן החשש מתקפות הבדיקה, מהלך זה לא יצא אל הפועל, ומכאן שחיוני למצוא מענה לבעיה זו.

ב. שימור הקשר של ילדים ובני נוער במסגרות חוץ ביתיות עם בני משפחותיהם ואנשי טיפול וחינוך שאינם חלק מהצוות הקבוע במסגרת – החשש מהדבקה והעדר פתרון מידתי הוביל להפסקה זמנית של הביקורים ושל כניסת אנשי מקצוע וטיפול למסגרות החוץ ביתיות. בכך, נפגע הקשר של ילדים ובני נוער עם משפחותיהם וגורמי תמיכה משמעותיים מהקהילה – משפחות מלוות, אנשי חינוך, טיפול ועוד. הדברים אמורים גם לגבי הקשר של ילדים ונוער עם עורכי דינם. סוגיה זו דורשת מענה שיאפשר שמירה על קשר חיוני זה.

13. מענים שנדרש לפתח –

כחלק מההתבוננות על העבר ובמבט צופה פני עתיד, קובצו במסגרת דיוני השולחן תובנות באשר למענים שהניסיון לימד שנדרש לפתח. חלקם נחוצים במקרי חירום וחלקם נדרשים גם לזמני שגרה. להלן נביא את ההמלצות בנושא:

(א) פיתוח תכנית סדורה להתמודדות בשעת חירום לילדים ונוער בסיכון, בדומה לתכניות סדורות שנבנות בגזרה הביטחונית;

(ב) גיבוש מנגנון מובנה של צוותי פעולה רב משרדיים לפי סוגיות או קבוצות בתוך אוכלוסיית הילדים והנוער בסיכון וקביעת רפרנטים בכל מינהל לשם תקשורת בין משרדית;

(ג) שימור פורום בין משרדי ובין-מגזרי לטיפול בילדים ונוער בסיכון (כדוגמת עבודת שולחן המשנה) גם בימי שגרה;

(ד) יצירת פלטפורמה מובנית להיוועצות מקצועית וגיבוש קווים מנחים משותפים בהתמודדות עם אתגרי שמירת הבריאות בהקשר הייחודי של ילדים ונוער בסיכון (לדוגמא: שאלת הצורך בבידוד ו/או בבדיקה לגילוי הנגיף עם כניסה/חזרה למסגרת חוץ ביתית);

(ה) שיפור תשתיות ומיומנויות למעבר לקשר מקוון;

תקופת משבר הקורונה זימנה הצצה למוכנות למעבר לקשר מקוון בתחומים שונים כגון למידה, טיפול ועוד. מניסיון זה ניתן להצביע על הצורך בפיתוח אלה –

1. פיתוח של פרוטוקולים מסודרים לעבודה טיפולית מקוונת עם ילדים ונוער בסיכון, הכוללים התמודדות עם אתגרי הטיפול מרחוק לצד שאלות אתיות וסוגיות של הבטחת פרטיות, שטיפול מסוג זה עשוי לעורר;

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
חמשה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

2. פיתוח פרוטוקולים מקצועיים לאיתור מצבי סיכון באמצעות קשר מקוון, וגיבוש קווים מנחים וכללי אתיקה בהתאמה לגורם המקצועי המצוי בקשר עם הילדים והנוער, גיל הילדים והנוער ורמת הסיכון שנחשף או ידוע;
3. פיתוח מתודות טיפוליות מקוונות שילוו מחקרית;
4. פיתוח מרחבי למידה וירטואליים ככלי טיפולי, כדי לשמר עוגני שגרה, ולאפשר עמידה בהישגים לימודיים נורמטיביים, כתיקון למצבי כישלון ואכזבה בעבר (פדגוגיה טיפולית);
5. פיתוח יכולות עובדים לקשר מקוון;
6. פיתוח הדרכות ואוריינות דיגיטלית (לילדים ולנוער, להורים ולעובדים);
7. תשתית לעבודה מקוונת – הבטחת זמינות אמצעים מקוונים ורוחב פס לילדים ולבני נוער בסיכון (בקהילה ובמסגרות חוץ ביתיות), וכן לעובדים החיוניים;
8. פיתוח אמצעי תקשורת חלופיים – כאשר קשר מקוון אינו רלבנטי בשל מאפייני האוכלוסייה;

(ו) **בניית מודל לאיתור וזיהוי ילדים ונוער בסיכון וסיוע להם בהעדר פעילות מלאה של מערכות החינוך והבריאות בקהילה** – בניית מתודות לאיתור יזום; גיבוש שאלות מנחות לזיהוי אותות מצוקה בקרב ילדים ונוער המוכרים לשירותי הרווחה, ושאינם מוכרים; פיתוח ערוצי פניה דיגיטליים ואחרים הידועים לילדים ולבני נוער, כגון קווי סיוע ייעודיים עבורם, המנוהלים על ידי ארגוני חברה אזרחית והמדינה, וכן קמפיינים מתמשכים המעודדים פניה לעזרה. יצוין, כי בימים אלה מוביל משרד הרווחה צוותים בנושא זה בשיתוף משרד החינוך, משרד הבריאות, משטרת ישראל, משרד המשפטים ובהשתתפות מובילות השולחן;

(ז) **פיתוח מענים למקרים בהם נדרשת חקירת ילדים ללא ידיעת הורה, ולא ניתן לבצעה** – נוסף על הקושי לזהות ולאתר מצבי סיכון במצב חירום או סגר, סגירתן של מסגרות החינוך אף צמצמה את היכולת לחקירת ילדים במסגרות אלה, כאשר נדרשת חקירה בלא ידיעת הוריהם. הדבר פגע ביכולת לחקירת ילדים, הן אלה שנפגעו בתקופת הקורונה, והן אלה שנפגעו לפנייה, אך טרם נחקרו. המשמעות של אי קיום חקירת ילדים היא לעתים לא רק פגיעה בניהול התיק המשפטי בהמשך, אלא לעתים אף פגיעה באפשרות להגן על הקטין. כדי להתגבר על אתגרים חקירתיים-הגנתיים אלה חיוני לפתח מענים יצירתיים, כגון: חקירה בלשכה לשירותים חברתיים, נקיטת אמצעי הגנה אזרחיים ועוד. הצוותים שהוזכרו בסעיף ו' לעיל עוסקים גם בנושא זה;

(ח) **ריכוז התורות המקצועיות שכבר פותחו** – המשבר האחרון זימן פיתוח תורות מקצועיות על ידי הגורמים השונים. הוצע לשנתף ולרכז את התורות שכבר פותחו ללמידה והפריה הדדיות;

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
חמשה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

- (ט) **פיתוח מענים לתמיכה בהורים** – בנסיבות בהן הם התומכים הראשונים והעיקריים של הילדים (כגון, מוקד תמיכה מקוון או טלפוני);
- (י) **פיתוח מעני תמיכה מקצועית בצוותים הטיפוליים והחינוכיים**, וכן מענה לילדי עובדי ילדים ונוער בסיכון (בדומה לילדי מערך הרפואה);
- (יא) **פיתוח מנגנון מובנה ומוסדר להבטחת ביטחון תזונתי וצרכים בסיסיים נוספים** לילדים ונוער בסיכון (כדוגמת מוקד), לרבות בניית מערך מתנדבים שיהיה מוכן מראש לזמן חירום, סל מענים גמיש ועוד; וכן העברת מענים שניתנים במסגרות בקהילה (כגון צהרונים ומועדוניות ותוכניות יום לימודים ארוך כדוגמת יוח"א ומיל"ת) לבתים;
- (יב) **הנגשה של מידע** לציבור ולנותני שירותים (מענים שפועלים / מצב חוקי);
- (יג) **הנגשה של שירותים** בהעדר תחבורה ציבורית (לרבות הסעות ייעודיות);
- (יד) **התאמה שפתית ותרבותית של שירותים ומענים** לאוכלוסיות שונות.

14. תובנות לגבי עבודת שולחן המשנה

- א. בין מגזריות בחירום - השותפות הבין מגזרית, הכוללת מנכ"לי ארגוני חברה אזרחית לצד נציגים בכירים ממשרדי ממשלה רבים, שימשה פלטפורמה יעילה ואפקטיבית לריכוז מגוון זוויות ראייה, הן מהשטח והן מהמטה. השותפות אפשרה להציף יריעה רחבה של צרכים בפרק זמן קצר יחסית, כפי שנחוץ בעת משבר, לקיים חשיבה משותפת ומהירה בדבר הפתרונות ולתרגם את ההמלצות וההצעות באופן כמעט מיידי לכדי פעולה. דיוני השולחן הבין מגזרי גם אפשרו חיבור בין התקנות, ההנחיות וההוראות שהוצאו לבין התרגום של אלו בשטח.
- ב. בין מגזריות בשגרה - שיתוף פעולה בין משרדי ובין מגזרי הוא אמצעי חשוב לימי שיגרה כבימי משבר. יכולת תקשורת בלתי אמצעית בין 'השטח' ובין מגוון גורמי המטה ומקבלי החלטות היא קריטית לפעילות מתואמת, יצירתית, הוליסטית ומהירה.
- ג. ישיבות מקוונות - העובדה שהישיבות התקיימו באופן מקוון, תרמה אף היא לריכוז של מספר רב של משתתפים (כ-50 בכל דיון) בפרק זמן קצר, תוך התגברות על אתגרי השיגרה בקיום ישיבות רבות משתתפים, כגון מקום, מיקום, מרחקים גאוגרפים מהם מגיעים המשתתפים ואתגרים הקשורים לניהול דיון באופן מסודר ופורה בפורום כה נרחב.
- ד. זמינות ומיקוד - תחושת החירום הכללית תרמה לזמינות, לנכונות להירתם בהתראה קצרה ולמיקוד העשייה.
- ה. זווית ראייה רחבה על חלקי הפאזל, כאשר הילד במרכז - הראייה הרחבה סייעה לזהות אתגרים ודפוסים שחוזרים על עצמם כתופעה רחבה ולא נקודתית.

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

1. איחוד מאמצים משותפים - בתחומים מסוימים (גיל הרך) היו מספר מהלכים שפעלו במקביל ועלה צורך באיחוד מאמצים למניעת כפילויות ובאיחוד משאבים למטרה משותפת.
2. חלוקה לצוותי עבודה – בעת המשבר הוקמו צוותי עבודה בהתאם לאתגרים שזוהו באותה עת. בהמשך עבודת שולחן המשנה יש להתאים מחדש את החלוקה ולהתאימה למשימות החדשות ולאוכלוסיות היעד, על פי המלצות חברי השולחן.
3. הרכב חברי השולחן - שולחן המשנה חסר נציגות של גורמים נוספים רלבנטיים ממשרד הבריאות. כמו כן, חשוב שיהיה ייצוג משמעותי של החברה הערבית והחברה החרדית.
4. תפקיד השולחן ליום הבא – במבט צופה פני עתיד, תפקידו של השולחן לעקוב אחר השלכות המשבר על ילדים ונוער בסיכון, אחר אתגרים שיעלו ב"שגרת החירום", וכן לטפל בסוגיות נבחרות שזוהו כמצריכות פיתוח.

ד. סיכום

משבר הקורונה הוביל לאתגרים רבים שנוגעים לילדים ובני נוער בסיכון. זאת נוכח העובדה שאוכלוסייה פגיעה זו אמנם ככלל לא היתה הנפגעת הישירה העיקרית מנגיף הקורונה (כמו אוכלוסיית הקשישים למשל), אך לחלוטין היתה נפגעת עקיפה בשל ההגבלות השונות שנועדו לטיפול בסכנת הנגיף. מסיבה זו, אין ספק, כי הפניית זרקור לאוכלוסייה פגיעה זו במסגרת עבודת השולחן העגול הבין מגזרי, היתה חיונית. אך בכך לא תם ולא נשלם. את ההזדמנות ללמוד מהשלכות משבר הקורונה על ילדים ונוער בסיכון על מערכות ההגנה והסיוע שיש לחזק בשיגרה ועל האופן שבו יש להתכונן למשבר עתידי אפשרי, אסור בשום פנים ואופן להחמיץ. כאמור לעיל, מסמך זה מבקש לייצר תשתית מובנית וסדורה, על סמך הניסיון שנצבר, לטיפול במשברים אפשריים עתידיים, כמו גם מענים לסוגיות הדורשות שותפות בין משרדית ובין מגזרית בזמן שגרה. תיאור תהליכי עבודת שולחן המשנה, נועדו לשמש בסיס לשכלול ופיתוח.

איסוף התובנות נועד על מנת לשמש את מקבלי החלטות, בין אם לצורך התמודדות עם מצב חירום נוסף ובין אם לטובת ימי שגרה. כנקודת מוצא הוצג הצורך בהשאת השירותים והמענים לילדים ונוער בסיכון על כנס גם בזמן חירום או סגר, ולעתים אף ביתר שאת, שכן המגבלות שהוטלו, המתח הנלווה והשינוי המובנה מהשגרה המוכרת העצימו את מצבי הסיכון והגבירו את הצורך בליווי ומענה מקצועי ורציף, ובמניעת הסלמה והסבת נזק, שלא ניתן יהיה לתקן בעת החזרה לשגרה. לצד זאת הותוו מספר קווים מנחים ועקרונות שיש לתת עליהם את הדעת, אם יידרש סגר נוסף.

עוד הציג המסמך אתגרים וסוגיות ייחודיות שעלו בתקופת משבר הקורונה, שלא כולן באו על פתרונם ונדרש עוד לתת עליהם את הדעת. לבסוף, הוצגו מענים שחברי שולחן המשנה סברו שנדרש לפתח וכן תובנות לגבי עבודת שולחן המשנה.

משרד ראש הממשלה

Prime Minister's Office

ديوان رئيس الحكومة

השולחן העגול
במשרד ראש הממשלה
ממשלה, חברה אזרחית, מגזר עסקי

בשלב הבא, ובמבט צופה פני עתיד, יעקוב שולחן המשנה אחר השלכות המשבר על ילדים ונוער בסיכון, יאתר את האתגרים שיעלו ב"שגרת החירום", ויטפל בסוגיות נבחרות שזוהו כמצריכות פיתוח.